

Hledání ztraceného času

ČÁST I. SVĚT SWANNOVÝCH

Už hodně let pro mne ž Combray neexistovalo nic, co nebylo divadlem a dramatem mého ukládání k spánku, když jednou v zimě po mém návratu domů matka viděla, že je mi zima, a navrhla mi, abych vypil proti svému zvyku trochu čaje. Nejdřív jsem odmítl a pak jsem si to, nevím proč, rozmyslel. Matka poslala pro jeden z oněch malých baculatých koláčků, kterým se říká madlenky a vypadají, jako by byly dostaly tvar ve zlábkované lastuře. A brzy jsem, sklíčen chmurným dnem a vyhlídkou na smutný zítřek, zvedl k ústům lžičku čaje, v níž jsem nechal změkknout kousek madlenky. Ale v témž okamžiku, kdy se doušek promišený drobty koláče dotkl mého patra, tihl jsem sebou a soustředil se na podivné věci, které se ve mně děly. Zaplavil mě pocit lahodného požítka, izolovaný pocit bez vědomé příčiny. Okamžitě způsobil, že se mi životní převraty staly lhostejnými, pohromy neškodnými, krátkost života klamnou, podobně jako si počíná láska, když mě naplní drahocennou esencí: nebo spíš tato esence nebyla ve mně, nýbrž byla mnou. Přestal jsem se cítit nepatrný, nahodilý, smrtelný. Kde se ve mně vzala ta mocná radost? Cítil jsem, že souvisí s chutí čaje a koláče, ale nekonečně ji přesahuje, nemůže mít stejnou povahu. Kde se bere? Co znamená? Kde ji zachytit? Piji druhý doušek a nenalézám v něm nic víc než v prvním, piji třetí a dává mi trochu méně než druhý. Je čas, abych přestal, zdá se, že účinnosti nápoje ubývá. Je jasné, že pravda, kterou hledám, není v něm, nýbrž ve mně. Vzbudil ji ve mně, avšak nezná ji a může jen doneurčita opakovat se stále menší výrazností totéž svědeckví, jemuž nedovedu porozumět a o něž bych ho aspoň rád znova požádal a za chvíli, při rozhodujícím objasnění, je zas našel neporušené a připravené pro mne. Odkládám šálek a obracím se do svého nitra. Na něm je najít pravdu. Ale jak? Je to zlá nejistota, kdykoli se naše mysl cítí předstížena sama sebou; kdykoli ona, která hledá, je zároveň i onou neznámou zemí, kde má hledat a kde jí všechna její výzbroj nebude k ničemu. Hledat? Nejen to: stvořit. Má před sebou něco, co ještě není a co jedině ona si může uvědomit a pak to vynést na světlo.

A ptám se v duchu znova, jaký asi byl ten neznámý stav nepřinášejší žádný logický důkaz, nýbrž evidentnost svého blaha, své skutečnosti, před níž vše ostatní bledlo. Chci se pokusit znova ho objevit. Vracím se v předstávě ke chvíli, kdy jsem okusil první lžičku čaje. Shledávám se s tímž stavem a bez nového vyjasnění. Žádám od své mysli další úsilí, aby ten

prchavý dojem ještě jednou vyvolala. A aby nic netříšnilo elán, s nímž se ho pokusí znova zmocnit, odstraňuji každou překážku, každou cizorodou myšlenku, chráním svůj sluch i pozornost před zvuky ze sousedního pokoje. Když však cítím, že se má mysl namáhá bez úspěchu, nutím ji naopak, aby přijala rozptýlení, které jsem jí odpíral, aby se zabývala něčím jiným, aby se před posledním pokusem zotavila. Pak před ní podrhne všechno odklidím, znova před ní stavím ještě čerstvou chuť toho prvního doušku a cítím, jak se ve mně zachvívá cosi, co mění polohu, co se chce vznést, něco, co bylo uvolněno ve velké hloubce; nevím, co to je, ale pomalu to stoupá; cítilm odpor překonávaných vzdáleností a slyším jejich hukot.

Ano, to, co se tak vzrůšeně chvěje v hloubi mého nitra, je patrně obraz, vizuální vzpomínka, spojená s onou chutí a pokoušející se ji vysledovat až ke mně. Zmítá se však příliš hluboko, příliš nejasně, stěží zachycuji neurčitý odlesk, v němž splyvá neuchopitelný vír mísících se barev; ale nemohu rozeznat tvar, požádat ho jako jediného možného tlumočnicka, aby mi vložil svědeckví své současnice, své nerozlučné družky, chuti, požádat ho, aby mi řekl, o kterou zvláštní příležitost běží, o které obdoby minulosti.

Dorazí až na povrch mého jasněho vědomí ta vzpomínka, ta dávná chvílka, kterou přitazlivost totožné chvíle přišla z takové dálky vůbit, znepokojovat, rozbouřit v hloubi mého nitra? Nevím. Teď už necítím nic, zastavila se, snad se zas potopila; kdož ví, vynoří se někdy znova ze své tmy? Musím desetkrát znova začít a skloubit se k ní. A zbabělost, která nás odvrací od každého obtížného úkolu, od každé důležitější práce, mi pokazuje radíla, abych toho nechal, abych pil svůj čaj a myslel prostě na své dnešní nepřijemnosti, na své ztížejší tužby, které se dají bez námahy přemílat.

A pojednou se mi vzpomínka objevila. Byla to chuť kousku madlenky, který mi v Combray v neděli ráno (protože jsem toho dne nechodil ven před začátkem mše) dávala, namočený do čaje nebo do lípového odvaru, teta Leonie, když jsem ji ráno přišel do jejího pokoje popřát dobré jitra. Pohled na madlenku mi nic nepřipomínal, dokud jsem ji neokusil; snad proto, že jsem je mezi tím často vídal na cukrářských policích, aniž jsem je jedl, takže se jejich obraz oddělil od oněch combrayských dob a spojil se s jinými, no-
-většími; snad proto, že z těchto vzpomínek, tak dlouhou opuštěných mimo paměť, nic nepřezhlo, všechno se rozpadlo; tvary – také tvar cukrářské škeblíčky, pod svým přisným a zbožným zlábkováním tak blahobytá smyslné – zanikly nebo ocbabily, ztratily sdílitelnost, která jim dovolovala návrat do vědomí. Avšak když se po smrti bytosti a po zničení věci neudrželo nic z dávné minulosti, zbývají ještě dlouho samy vůně a chuti, křehčí, ale houževnatější, nehmotnější, trvalejší, věmější, a jako duše stále schopné pamtovat, čekat, doufat na zříceninách všeho ostatního a neúnavně nést na své skoto nehmataelné kapičce obrovskou stavbu vzpomínky.

A jakmile jsem zas poznal chuť sousta madlenky, namočené do lípového odvaru, který mi teta dávala (ač jsem ještě nevěděl, proč mě ta vzpomínka tak blážíla, a měl jsem to objevit až mnohem později), hned se starý šedý dům do ulice, v němž byl její pokoj, připojil jako divadelní dekorace k oddělenému domku obrácenému do zahrady, který za ním postavili pro mé rodiče (ten omezený úsek, jenž jediný se mi dosud vybavoval); a s domem město od rána do večera a za každého počasí, náměstí, kam mě před snídaní posílali, ulice, kde jsem obstarával pochůzky, cesty, jimiž jsem chodil za pěkného počasí. A jako v té hříčce, při níž Japonci pro zábavu pouštějí do porcelánové mísky s vodou kousky papíru do té chvíle beztvaré, které se, sotva jsou potopeny, roztláhnou a rozvinou, zbarví se, rozliší, promění v květy, v domy, v určité poznatelné osoby, právě tak teď všechny květiny v naší zahradě a v parku pana Swanna i lekníny ve Yivonne a lidé z vesnice, jejich malá obydlí a kostel a celé Combray s okolím, to vše nabývalo pevných tvarů a vynořilo se, město i zahrady, z mého šálku čaje.

(Přeložil Prokop Voskovec)

Marcel Proust vyslov [marsel prust]

Combray vyslov [kombre]